

MAKEDONYA CUMHURİYETİ ANAYASASINA GÖRE MİLLİYETLERİN DURUM VE HAKLARI

Bilyana P. NETKOVA*

Çeviren : Erol TUFAN

Çağdaş dünyanın acı sorunlarından biri olan azınlıklar sorunu, sadece insan hakları ve hürriyetleri sorununun genel savunma boyutlarını ihtiva etmez. Dünya, İkinci Cihan Harbinden sonra bu yöneliştaydi. Bugün bu boyutun daha da genişletildiğini görüyoruz. Özde, azınlık haklarının özel korunmasında "... bir Devlette, çoğunlukta olan ahvalden, farklı etnik, din, dil ve diğer nitelikler taşıyan ve çoğunlukta olmayan vatandaş toplulukları ve bunlar arası dayanışma duygusu ve toplumda kendi özelliğini sürdürmek için kolektif iradeye sahip olanların"¹ kimliğini korumak ve ilerlemesini sağlamak amacı yatmaktadır.

Bazı araştırmacılara göre, dünya nüfusunun sadece % 4'ü tek milletli devletlerde yaşamaktadır². Bu rakam "millet eşittir devlet" ibaresini ne kadar nisbî olduğunu göstermektedir. Çağdaş dünya, tarihsel tecrübelerle dayanarak, devamında sunulmuş bilince varıyor; ancak demokratik siyasal çerçeve içinde azınlık sorunu tatmin edici bir şekilde halledilebilir. Bu çerçeve, kanunların hakim olduğu ve bağımsız yargının var olduğu bir ortamda kurulabilir. Nitekim, böyle bir düzen insan hakları ve hürriyetlerine saygı göstermeyi, artı azınlıkların kimliğini korumak ve ilerlemeyi sağlayabilir. 1990 yılında Kopenhag'da düzenlenen AGİK'in (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı) İnsan Hakları izleme toplantılarının ikincisinde çıkarılan nihai belgenin dördüncü bânında bu esaslar vurgulanmıştır³.

* Üsküp Kiril ve Metodiy Üniversitesi

1 Mangovski Petar -Prçkovski Danailov Lyubomir- Ortakovski Vladimir, "Milletlerarası Kamu Hukuku", *Fitko*, Üsküp 1991, s. 80.

2 Lazarovski Yakov, "Milli Bağlılık ve Diğer Haklara Karşı Tavrılar", *Studentski Zbor*, Üsküp 1994, s. 136.

3 İjevski Trayçe, "Milletlerarası Hukuk ve Azınlıklar", *Studentski Zbor*, Üsküp 1993, sş. 99 - 102.

Zikrettiğimiz ögeler Makedonya Cumhuriyeti Anayasasının azınlıkların durum ve haklarıyla ilgili olan maddelerinde temel amaç olarak benimsenmiştir. Bu tavır “Diğerlerinin haklarından korkmakla, kuvvet ve kısıtlamalarla hiçbir şey çözümlenemez” ve “Cumhuriyetimizin barış ve güvenliği için, gelecekteki iktisadî ve sosyal kalkınmaya giden yol ancak milliyetler arası ilişkilere karşı gösterdiğimiz duyarlılık, anlayış ve gayret üzerine geçmelidir.”⁴ bilincine dayanmaktadır.

O yüzden, azınlık sorunuyla ilgili yürütülen politikaların devamlılığında, Makedonya Cumhuriyeti Anayasası, başlangıç bölümünde şu ifade kullanılmıştır: “Makedonya, Makedon halkının millî devletidir ve onun içinde yaşayan Arnavut, Türk, Ulah, Rom ve diğer milliyet mensublarına bütün vatandaşlık eşitliği temin edilir ve bunların Makedon halkıyla daimi ortak yaşamı sağlanır.” Buna istinaden şu gayeler belirtilmiştir: 1) Makedonya Cumhuriyeti Devleti, demokratik ve yurttaşlar devleti olarak inşa edilecek; 2) İnsan hakları, vatandaş hürriyetleri ve millî eşitliğin sağlanması; ve 3) Barışın temin edilmesi ve Makedon halkının Makedonya Cumhuriyeti’nde yaşayan diğer milliyetlerle ortak yaşamı sürdürmesi. Netice itibariyle, diyebiliriz ki Anayasa başlangıcı tarihsel ihtiyaçlara dayanarak ve Balkan’larda Makedon devletini kurmak ve ilerletmek amacıyla yürütülen savaştan hareket edip, sivil toplumun gerçekleştirilmesini hedefler. Bu yönelmede vatandaş hükümdarlığın yetkili kişisi olarak kılınacaktır. Böyle bir anlayış tarzına göre Makedonya Cumhuriyeti vatandaşları, cinsiyetine, ırkına, millî ve sosyal kökenine, siyasal ve dinî inançlarına, mülkî ve toplumsal durumuna bakılmaksızın, hürriyetlerini kullanmasında ve hakların icrasında eşittirler. Makedonya Cumhuriyeti’nin tüm vatandaşları Anayasa ve kanunlar önünde eşittirler.

Buna göre, milletlerarası hukukta tanınan ve Anayasada tasdik edilen temel insan ve vatandaş hürriyet ve hakları, Makedonya Cumhuriyeti’nin anayasal tanziminin esas değerlerinden birini teşkil ediyor (bkz. 8. madde). Bu doğrultuda, vatandaş kavramı her türlü millî, ırkî, dinî ve diğer bazı esaslar üzerine kurulan ayrılıkları kendiliğinden bertaraf eder. Makedonya Cumhuriyeti’nin anayasal yapılanmasında bu eğilimler yeni değildir. Onların kökenleri 1903 yılında getirilen Kuruşova Manifestosu’nda bulunmaktadır. Sözü geçen Manifestoda, Kuruşova beldesinde yaşayan Türk ahvaline şu sözlerle hitab edilmiştir: “Biz, sizin ebedî komşularınız, güzel Kuruşova’daki dostlarınız ve tanıdıklarınız... din, millet, cinsiyet ve bakış açısı ayrımını

⁴ 20.XI.1991 tarihli Makedonya Cumhuriyeti Meclis toplantısı, Makedonya Cumhuriyeti Anayasasının ilân edilmesi vesilesiyle Kiro Gligorov’un yapmış olduğu konuşmadan aktarmalar.

yapmaksızın.....”⁵. Aynı görüş, 2 Ağustos 1944’te Makedonya Antifaşist Meclisi tarafından getirilen Demokratik Makedonya vatandaşı ve onun temel hakları Beyannâmesi’nde⁶ yer bulmuştur. Bugüne kadar getirilen tüm Makedon Anayasaları (1946, 1964, 1974 ve 1991 Anayasası) bu temel ilkeyi vurgulamışlardır. Bu esnada şunu da belirtmek istiyoruz: “azınlık kavramı kendiliğinden eşitsizlik durumunu meydana getirir” biçimdeki tavır “kanun önünde tüm vatandaşlar eşittir” anlayışına (ki bu anlayış Makedonya Cumhuriyeti’nin anayasal düzeninde mevcuttur) aykırıdır. Zaten, Makedonya Cumhuriyeti anayasa hukuku azınlık⁷ kavramından vazgeçti. Önceleri halklar, bugünkü düzenlemelerde ise milliyetler kavramı kullanılmaktadır.

Azınlıklar durum ve hakları sorununun ikinci boyutu ise, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, bunların özel koruma statüsüne tâbii tutulmasıdır. Bu statü azınlıkların kimliklerini korumak ve genişleme ihtiyacına dayanmaktadır. Azınlıkları yaşadıkları toplum içine entegre etmek amacı ve arzusu, başlangıçtan bu yana Makedonya Cumhuriyeti’nin tüm gelişme safhalarında mevcuttur. Örneğin, 1944’te ASNOM tarafından çıkarılan Beyannâmenin ikinci maddesinde şu ifade kullanılmıştır: “Makedonya’da millî azınlıklara, onların hür millî hayatıyla ilgili tüm haklar sağlanmaktadır.”⁸ Aynı zamanda, azınlıkların öz kimliklerini korumak amacı hedef olarak benimsenmiştir. Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti Anayasası, 1974 yılında, Cumhuriyetin tarifini ortaya koyarken, Arnavut ve Türkler’den bahsetmekteydi. Aynı doğrultuda, 1991 tarihli Makedonya Cumhuriyeti Anayasası, başlangıç bölümünde Arnavut, Türk, Ulah ve Romları dile getirir. Makedonya Cumhuriyeti Anayasasının 8. maddesine konulan “millî mensubiyeti ifade etmek serbesttir” şeklindeki ibare, aslında Makedonya Cumhuriyeti anayasal nizâmının temel değerlerinden birini izâh eder. Eğer bu maddeyi Anayasanın 48. maddesiyle bir anlamda yorumlarsak (aslında 48. madde, Aralık 1992 tarihli ve millî, etnik, din ve dil azınlıklarına dair Birleşmiş Milletler Beyannâme’sinin⁹ bir iç hukuk uygulamasıdır) şu sonuca varabiliriz: Her iki madde, azınlıkların öz kimlik belirlemesiyle ilişkili olan özel haklarının kapsamını belirler. 48. maddeye göre azınlıkların hakları şu

⁵ “Makedon Milleti Tarihi - Seçme Yazılar” (hazırlayan: Lyuben Lape), *Prosvetno Delo*, c. II, Üsküp 1953, s. 257.

⁶ Beyannâmenin birinci maddesine göre: “Makedon federe devletinde tüm vatandaşlar, onların halk, cinsiyet, ırk ve dinine bakılmaksızın kanunlar önünde eşit ve aynı haklara sahiptirler.”

⁷ 1963 tarihli Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti Anayasası “halklar-millî azınlıklar ikilemini kullanmaktadır. 1974 tarihli Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti Anayasası ise bir adım ileri atarak “halklar” teriminin tekeline ilân eder.

⁸ *Makedon Halkının Savaşı - Belgeler*, c. II, ss. 593-594.

⁹ Beyannâme metni için bkz. Gyorgyi Tzatzta “Makedonya Cumhuriyeti’nde İnsan ve Vatandaşların Hürriyet ve Hakları”, *Studentski Zbor*, Üsküp, ss. 246 - 249.

şekilde sıralanmıştır: Kendi kimlik ve millî vasıflarını serbestçe ifade edebilmek, korumak ve ilerlemesini sağlamak; sözü edilen amaçları gerçekleştirmek için kültür ve sanat dernekleri, ilmi ve diğer kurumları kurabilirler; kanunun öngördüğü şartlar çerçevesinde ilk, orta ve lise seviyesinde kendi ana dillerinde okul kurma hakları vardır.

Anayasanın 7. maddesine göre, milliyet mensublarının çoğunlukta yaşadıkları il ve ilçelerinde (Üsküp merkez belediye sınırları hariç) kanunun öngördüğü şartlar içinde, Makedon dili ve Kiril alfabesi yanısıra, o milliyetin de dili ve alfabesi resmîyet kazanmaktadır. Yine kanunla düzenlenen özel şartlara göre milliyetlerin büyük sayıda yaşadıkları il ve ilçelerde (Üsküp hariç), Makedon dili ve Kiril alfabesi yanısıra, resmî dil ve alfabe olarak milliyetlerin de dili ve alfabeleri kullanılabilir.

Milliyetlerin etnik, kültür, dil ve dinî kimlik mevcudiyetini Cumhuriyet garanti eder (Madde 8). Ve sonunda, barışı sağlamak için ve Makedon milleti ile milliyetlerin ortak yaşamını sürdürmek için, Cumhuriyet Meclisi milletlerarası ilişkiler konseyini oluşturur. Bu Konseyin asıl görevi Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan milletlerarası var olan sorunların çözümü ve giderilmesidir. Bu doğrultuda Konsey tarafından fikir ve teklifler siyasî gündeme konulur.

Sonuç olarak ("Anayasaya göre azınlıkların durum ve hakları"nı dile getirdikten sonra) diyebiliriz ki Makedonya Anayasasının temel yönelişi şu noktalara dayanmaktadır:

1) Anayasanın öngördüğü ve garanti ettiği temel insan hak ve hürriyetleri sınırları içinde, milliyetler mensublarına da hak ve hürriyetler sağlanmalıdır;

2) Özel azınlık haklarının sağlanması; bu haklarla azınlıkların kimliği korunacak ve genişleyecek.

Makedonya'nın gelişmesine aslında çok kültürlü bir toplumun ilerlemesi şeklinde bakılıyor. Bu toplumda ortak yaşam ve çok taraflı anlayış ilkeleri üzerine, herkes kendisini has olarak hissetmelidir. Bu doğrultuda, yazımıza Kuruşova Manifestosu'nda mevcut olan bir ibareyle son vermek istiyoruz. Alıntı şu şekildedir: "Çünkü dedelerimizden bu yana bu topraklarda kardeş gibi yaşıyoruz, biz sizi, bizimkiler olarak görüyoruz ve sonsuza dek bizimkiler gibi kalmanızı istiyoruz."¹⁰

10 "Seçme Yazılar..." s. 257.